באר התורה / הג״ר יעקב אשר פלדמן, מח״ס 'כתב משה' ושא״ס, ירושלים

פרשת צו שבת הגדול ערב פסח

טעם שקוראין שבת זו שבת הגדול

בטור (או״ח סי׳ תל) שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול והטעם לפי שנעשה בו נס גדול שפסח מצרים מקחו בעשור כדכתיב ״בעשור לחודש הזה ויקחו להם שה לבית אבות שה לבית״ (בא יב ג) ופסח שיצאו ישראל ממצרים היה ביום ה׳ כדאיתא בסדר עולם ונמצא שי׳ בחדש היה שבת ולקחו להם כל אחד שה לפסחו וקשר אותו בכרעי מטתו ושאלום המצריים למה זה לכם והשיבו לשחטו לשם פסח במצות השם עלינו והיו שיניהם קהות על ששוחטין את אלהיהן ולא היו רשאין לומר להם דבר ועל שם אותו הנס קורין אותו שבת הגדול, עכ״ל.

-א-

ובבית יוסף (שם) שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול וכו׳. בפרק אמר רבי עקיבא (שבת פז ב) תניא דפסח שיצאו בו ישראל ממצרים היה ביום חמישי **וכתבו התוספות** (ד״ה ואותו) **ונמצא בשבת שעברה לקחו פסחיהם ועל כן קורין אותו שבת הגדול לפי שנעשה בו נס כדאיתא במדרש כשלקחו פסחיהם באותה שעה נתקבצו בכורות אומות העולם אצל ישראל ושאלום למה היו עושים כך אמרו להם זבח פסח הוא לה׳ שיהרוג בכורי מצרים הלכו אצל אבותיהם ואל פרעה לבקש ממנו שישלחו ישראל ולא רצו ועשו הבכורות מלחמה והרגו מהם הרבה הדא הוא דכתיב ״למכה מצרים בבכוריהם״** (תהלים קלו י) עכ״ל, ורבינו כתב הנס בענין אחר וכן כתב בכל בו סימן מ״ז וכן כתב שבלי הלקט (סי׳ רה) וכו׳ עכ״ל.

-ב-

בלבוש (שם) ושבת שאחר כך יהיה שבת הגדול, כי לעולם השבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול, מפני שנעשה בו נס גדול. ומהו הנס, שפסח מצרים מקחו בעשור לחודש היה, כדכתיב ״בעשור לחדש הזה ויקחו להם שה לבית אבות שה לבית״ (בא יב ג), ופסח שיצאו ישראל ממצרים היה ביום ה׳, ונמצא שעשרה בחדש היה שבת, ולקחו להם כל אחד שה לפסחו וגררוהו על הקרקע לבזותו לעיני המצרים שמחזיקין אותו לאלוה, וקשרו אותו בכרעי המטה, ושאלום המצריים למה זה לכם, והשיבום לשחטו לשם פסח כמצות השם עלינו, והיו שיניהם קהות על שהיו שוחטין דמות אלוהיהן, כי המצרים עובדין לצורת טלה שבמזלות, ועל כן תועבה הוא להם כל רועה צאן וכל שכן השוחטו, ולא היו רשאין לומר להם דבר. ועל שם אותו הנס קורין אותו שבת הגדול, וכו׳. ועוד נס נעשה בו שכשלקחו ישראל פסחיהם ובאו המצרים ושאלום, היה בכלל תשובתם להם שיהרוג הקדוש ברוך הוא בכורי מצרים, ובכורי ישראל יציל, כי יראה הדם ופסח על הפתח אשר שם בכורי ישראל, ואז נתקבצו בכורי מצרים אצל אבותיהם ואצל פרעה לבקש ממנו שישלחו את ישראל ולא יהרגו, ולא רצה פרעה ושריו, ועשו הבכורות מלחמה בעיר והרגו מהם הרבה, הדא הוא דכתיב ״למכה מצרים בבכוריהם״ (תהלים קלו י), למכה בכורי מצרים לא נאמר, אלא למכה מצרים בבכוריהם, לומר כי הבכורים הם המכים, ולא המוכים [עי׳ מדרש שוחר טוב קטו, תוס׳ שבת פז ע״ב ד״ה ואותו]. **ומה שתולים הנס בשבת ולא ביו״ד לחודש, איזה יום שיהיה, מפני שלא בא הנס אלא ע״י שמירת השבת, שמפני שידעו המצריים שהיו ישראל שומרים השבת במצרים כדאיתא במדרש** (ש״ר א כח), **היו מתמיהים שהיו מטפלין בבעל חי בשבת, וע״י כך שאלום, לכך קורין דווקא שבת הגדול,** עכ״ל.

בפרישה (שם) ונמצא שעשרה בחדש היה שבת וכו׳. עיין בדרישה. ומהר״ר מרדכי יפה (לבוש סעיף א) כתב וזה לשונו ומה שתולין הנס בשבת ולא ביום עשירי לחודש איזה יום שיהיה וכו׳, **ואני שמעתי לפי שהיו יודעים שאסור לעשות קשר בשבת וראו אותם קושרים בכרעי מטתם לכך שאלו כי לא ידעו שיש חילוק בין קשר של קיימא ובין קשר שאינו של קיימא והשיבו כי מצות השם עליהם וכו׳ וא״כ היה עיקר הנס בשביל השבת לכך קורין דוקא שבת הגדול וק״ל,** עכ״ל.

-ג-

גם אפשר לתת טעם על מה שנקרא שבת הגדול, והוא **בהקדם ביאור דברי הגמרא ביומא** (סט ב) דאמר רבי יהושע בן לוי למה נקרא שמן אנשי כנסת הגדולה שהחזירו עטרה ליושנה. אתא משה אמר ״האל הגדל הגבר והנורא״ (עקב י יז), אתא ירמיה ואמר נכרים מקרקרין בהיכלו איה נוראותיו, לא אמר נורא (ירמיה לב יח). אתא דניאל, אמר נכרים משתעבדים בבניו איה גבורותיו, לא אמר גבור (דניאל ט ד). אתו אינהו ואמרו אדרבה, זו היא גבורת גבורתו שכובש את יצרו, שנותן ארך אפים לרשעים. ואלו הן נוראותיו - שאלמלא מוראו של הקדוש ברוך הוא היאך אומה אחת יכולה להתקיים בין האומות, ע״כ.

בספר נפלאות חדשות (פרשת שלח) בד״ה בגמרא, למה נקרא שמם אנשי כנסת הגדולה שהחזירו עטרה ליושנה וכו׳. ויש לדקדק הלא גדול הוא מהולל מאוד בפי כולם ונשאר **ומפני מה נקרא אנשי כנסת הגדולה**, וכו׳[1] עכ״ל.

ובשפת אמת (אבות פ״א מ״א) בד״ה לאנשי כנסת הגדולה שהחזירו העטרה ליושנה הן הן נוראותיו, פי׳ דבל״ז אסור לרבות בשבחו של מקום רק דברים הנראים לעין בהנהגת ה׳ אותנו. **ובקושית מו״ז ז״ל** בס׳ הזכות (שבת הגדול) דזה לא הוסיפו המה ע״ש גוף הקושיא. וכו׳[2] עכ״ל.

ובספר בן יהוידע (יומא סט ב) בד״ה שם שהחזירו העטרה ליושנה. מקשים הו״ל לקראם כנסת הגבורה או הנוראה, כי החדוש שעשו הוא בתוארים של הגבור והנורא. וכו׳[3] עכ״ל.

-ד-

והנה בטור או״ח (סוף סי׳ תקפא) כתב ורוחצין ומסתפרין ע״פ המדרש (עי׳ ירושלמי ר״ה פ״א ה״ג), א״ר סימון כתיב ״כי מי גוי גדול״ וגומר (ואתחנן ד ז), ר׳ חנינא ור׳ יהושע אומרין איזו אומה כאומה זו שיודעת אופיה של אלהיה, פי׳ מנהגיו ודיניו, עכ״ל.

ובית יוסף (שם) בד״ה ומסתפרין על פי המדרש אמר רבי סימון כתיב ״כי מי גוי גדול״ וגו׳ (ואתחנן ד ז) שיודע אופייה של אלהיה. **פירוש שהם פירשו גדול מלשון גידול כלומר שנתגדלה עם אלהיה ויודעת מדותיו**, עכ״ל.

ולהמתבאר בדברי הטור והב״י בביאור הכתוב ״כי מי גוי גדול״ וכו׳, והיינו שהוא לשון גידול כלומר שנתגדלה עם אלוהיה ויודעת מדותיו. מתבאר שפיר מה שקבלו את התואר 'אנשי כנסת הגדולה' ולא כנסת הגבורה או הנוראה, מכיון שראו לשבח את הקב״ה בשבחים הללו, וזה משום גידולם עמו וידעו את מדותיו, ולכן נקראו שפיר אנשי כנסת הגדולה.

-ה-

והנה בפרי חדש (או״ח שם) ויש מפרשים שלכן נקרא שבת הגדול לפי שהוא שבת ראשון שנכנסו ישראל למצות ודוק, עכ״ל.

ונראה כוונתו דבזה שנכנסו למצות [פי׳ לקיחת הפסח] נכנסו ג״כ להיות גידולם עם אלקיהם ולכן נקראת שבת זו בשבת הגדול.

[וי״ל גם מה שבן י״ג שנים נקרא גדול, כיון שאז מתחיל להתגדל עם הקב״ה. גם תיבת גדול עם מילויו בגימטריא״א תרי״ג.

סמיכות לדברים ממש״כ הרמב״ם בסוף מנין המצוות הקצר, שהנביאים עם בית דין תקנו וצוו לקרות המגלה בעונתה כדי להזכיר שבחיו של הקדוש ברוך הוא ותשועות שעשה לנו והיה קרוב לשועינו, כדי לברכו ולהללו וכדי להודיע לדורות הבאים שאמת מה שהבטיחנו בתורה ״כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כי״י אלהינו בכל קראנו אליו״. ועל דרך זו היא כל מצוה ומצוה שהיא מדברי סופרים בין עשה בין לא תעשה, עכ״ל.

והוא עד״ר שנתבאר בטור וב״י שם בביאור הפסוק ״כי מי גוי גדול״ (ואתחנן ד ז), ודו״ק.

---

[1] **שם:** ואפשר לומר כי תיבת גדול סובב על גיבור ונורא, כלומר שהוא גדול בגבורה על כל הגיבורים וגדול בנוראותו, וזהו שאמרו אנשי כנסת הגדולה זהו גבורותיו שרואה עכומ״ז מרקדין בהיכלו ומאריך אפו ואיזהו גיבור הכובש כעסו וכו׳, עכ״ל.

[2] **שם:** נראה דל״ק דשם כנה״ג אינו תואר שם, **רק הי׳ כנסי׳ גדולה ומפורסמת**, והטעם עבור שהוסיפו הם זה השם וז״פ וברור ע״פ פשוט. ושם כ׳ דברים פנימיים. ולולי דברי חז״ל הי׳ נראה כעין לשון סגי נהור, כי בית שני היה פחות במעלה מבית ראשון ולכן נקראו אנשי כנה״ג,

[3] **שם:** ונ״ל בס״ד דאם יקראום הגבורה אין זה חדוש לגבי ירמיה, ואם יקראום הנוראה אין זה חידוש לגבי דניאל, אך קראום הגדולה דהם עשו חידוש בתואר הגדול דמשה רבינו ע״ה אמר אחר תואר הגדול שני תוארים נמצא תואר הגדול נאמר למעלה משני תוארים, ואתא ירמיה וחסר תואר אחר הרי נתמעט ח״ו כבוד הגדול שעתה אינו נזכר אלא למעלה מתואר אחד, וכן דניאל שחסר ג״כ תואר אחד והניח רק תואר אחד אחר הגדול ג״כ נתמעט תואר הגדול. וכאשר באו אנשי כנסת הגדולה והזכירו שני תוארים אחר תואר הגדול הרי החזירו תואר הגדול למעלתו, ולכן על זה החידוש קראום אנשי כנסת הגדולה, עכ״ל.